

Posudek disertační práce

Mgr. Matouš Holas

Interdisciplinární výzkum bitevních polí prusko-rakouské války z roku 1866

Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, Katedra archeologie

Hradec Králové 2022, 220 s. + 68 s. (obrazová dokumentace)

Mohu předeslat, že dosavadní odborná práce Mgr. Matouše Holase je mi dobře známa, neboť ji sleduji soustavně, v zásadě od autorových prvních publikačních výstupů. Měl jsem proto možnost seznámit se s jeho badatelským vývojem, počínaje volbou témat a formou jejich zpracování konče. Na základě svých dosavadních zkušeností soudím, že už tyto dílčí studie, stejně jako Holasova první monografie vycházející z magisterské diplomové práce, ukázaly potenciál, který archeologické poznání přináší historiografii prusko-rakouské války z roku 1866 obecně. Už z tohoto důvodu tak představuje Holasem předložená disertační práce, deklarující v názvu záměr o interdisciplinární výzkum bitevních polí prusko-rakouské války, zjevný příslib. Oceňuji především směřování k interdisciplinaritě, o jejímž potenciálu – a tedy i potřebnosti – snad již není v dnešní vědě pochyb. Zároveň musím zdůraznit, že se jako nearcheolog ve svém posudku nutně zaměřím především na tento rozměr, ve smyslu přínosu Holasovy práce jako celku pro studium prusko-rakouské války obecně.

Zvolená koncepce práce pozitivní očekávání jen podporuje. Zatímco Holasova magisterská diplomová práce představovala – přes veškerou inovativnost i přínos, který přinesl vstup archeologické optiky do dosud výhradně historického hájemství problematiky prusko-rakouské války roku 1866 – de facto soubor základním tématem volně propojených studií, práce disertační v tomto ohledu projevuje větší ambici a podle koncepce skutečně směřuje vstříc monografickému charakteru. Ačkoliv se Matouš Holas věnuje různým subtématům a aspektům archeologického poznání bojišť prusko-rakouské války, stále se drží základního společného jmenovatele, kterým jsou archeologické doklady činnosti rakouského II. armádního sboru během válečné kampaně na severním, českém bojišti.

Promyšlenost tématu i pracovního postupu ukazují již úvodní teoretické kapitoly práce, v nichž Matouš Holas přehledně a srozumitelně formuluje své vlastní badatelské zájmy a postupy, jejichž prostřednictvím chce dosáhnout vytyčených cílů, a to včetně postižení potenciálně problematických míst. Není překvapivé, že Holasova práce těží jak z minulých výzkumů, které však autor nově interpretoval, a vedle toho pak především z nedestruktivního terénního výzkumu. Na druhou stranu, autorovi také hrála do karet aktuální stavební aktivita ve východočeském regionu a s ní spjatý záchranný výzkum, jehož byl autor sám často aktivním účastníkem. To je obrovské plus, které, domnívám se, Matouš Holas velmi dobře zúročil.

Interdisciplinarita, k níž se Matouš Holas správně hlásí, bývá často vzývaným legitimizačním „zaklínadlem“ akademických textů, ovšem o poznání méně bývá naplňována. Těší mne, že to není případ Matouše Holase. Matouš Holas přirozeně těží z dosavadního historického poznání, přistupuje však k němu kriticky, nespokojuje se pouze se závěry sekundární literatury, ale obrací se zpět k autentickým pramenům, a to nejen písemným, ale i kartografickým, ikonografickým a fotografickým – a obojí poměřuje se závěry, k nimž došel na základě svého poznání pramenů archeologické povahy a jejich vlastní interpretace. Coby historik oceňuji, že autor při tomto svém studiu výsledků příbuzné vědní disciplíny nečerpal pouze z tzv. „tvrdých dat“ faktografie, ale že reflektuje i historiografický vývoj na poli paměťových studií. Zdánlivě odtazité téma je přitom pro Holasovo vlastní studium podstatné, alespoň podle mého soudu, neboť přijetí odkazu války z roku 1866 coby fundamentální dějinné situace a jakéhosi identitotvorného prvku, jehož vyjádřením se stala mj. památkové zóna královéhradeckého bojiště, mělo v dalším důsledku pozitivní vliv na minimální proměnu krajiny bojiště, což je fundamentálním faktorem pro zdar Holasovy práce.

Plně sdílím Holasovo zhodnocení historiografie válečného roku 1866 jakožto pozitivisticko-konzervativního, jehož paradigma je jen obtížně rozrušováno recepcí modernějších teoreticko-metodologických konceptů anebo alespoň nových výzkumných témat. Ostatně právě proto vítám, že na toto pole vstoupil se svým archeologickým školením Matouš Holas. V hodnocení historiografie prusko-rakouské války bych ovšem polemizoval s jeho konstatováním, že Pavel Bělina by měl být „jeden z mála profesionálních historiků, kteří se na téma války zaměřili krátce po začátku 21. století.“ Jedná se o nešťastné vyjádření, neboť nepochybuji o tom, že pisatel dobře ví, že Pavel Bělina (roč. 1948) je dnes již nezpochybnitelným nestorem dějepisectví prusko-rakouské války. Tuto zavádějící informaci, kterou ovšem pokládám jen za nešťastně formulovanou, bych doporučoval si pro příště pohlídat.

Za zdařilé pokládám z pozice historika pasáže, v nichž se Matouš Holas zabývá vojenskými konflikty 19. století s cílem obohatit optiku, tradičně uplatňovanou na prusko-rakouskou válku z roku 1866. Je opět přirozené, že tyto pasáže mají kompilativní charakter a že výčet použitých zdrojů je omezený. Podstatné je, zda Holasem koncipovaný výklad působí ústrojně v rámci celkové koncepce, a především, zda jsou tyto přehledové pasáže funkčně využity při práci na autorově vlastním profilujícím výkladu. Obojí bylo podle mého mínění splněno v míře plně odpovídající. Rozšíření optiky nejen o obligátní napoleonské války či druhou šlesvickou válku z roku 1864 (avšak ani s nimi podle mne historiografie prusko-rakouského konfliktu nepracuje dostatečně), ale i o ostatní klíčové konflikty let 1848–1864 není jen formalitou. Matouš Holas zde prokázal jednak schopnost autorské syntézy, zároveň ale schopnost postihnout podstatný aspekt, který oplývá potenciálem obohatit jeho vlastní studium. Podobně precizně jako metody a výsledky studia válečných konfliktů v zahraničí Matouš Holas resumoval bojové angažmá rakouského II. armádního sboru, který se mu stal v jeho práci hlavním „hrdinou“. Zde kvitují, že využil jako pramenů nejen nabízejících se výstupů rakouského a pruského generálního štábu, ale opřel se i o další publikované historické zdroje. Pouze poznámka na okraj: Zarazila mne tu však citace Prussian Grosser Generalstab 1867 autorem důsledně používaná.

Schopnost aplikovat jinde načerpanou inspiraci (jež legitimizuje, jak už jsem poznamenal, kompilační charakter některých pasáží) osvědčily další, již autorské kapitoly Holasovy disertační práce. A to především ty, v nichž se pisatel věnuje nedestruktivním možnostem výzkumu bitevní krajiny. I toto je – snad až překvapivě – doposud v podstatě nové téma pro historiografii „šestašedesáté“ války. Pro historika zajímavé ovoce Holasova metoda nese v okamžicích, kdy autor dokáže interpretovat nálezy munice, zápalek či různých výstrojních součástí z bojišť (např. u Vysokova, Kuksu či na Chlumu) a promítnout tuto skutečnost do toho, co dnes víme (resp. myslíme si, že víme) o tehdejších bojích. Přičemž není podstatné, zda tak potvrzuje a zdánlivě „jen“ doplňuje informace písemných pramenů, anebo naopak na základě vlastní pramenné základy archeologického rázu poukazuje na limity svědectví běžných historických zdrojů. Ať tak či onak, jsou tyto pasáže Holasovy práce pro historika prusko-rakouské války velmi cenné a trefně ukazují význam interdisciplinárního přístupu k problematice i Holasovu snahu o tuto interdisciplinaritu usilovat. Za excelentní pokládám – jako pars pro toto – Holasovu analýzu dění v lese Svíbu, už proto, že se jedná o kruciólní okamžik osudné královéhradecké bitvy a tomu také odpovídá množství, podotkneme, že často protichůdných, ne-li mimochodných závěrů, které byly v dosavadní odborné i popularizační literatuře vysloveny. Holasovy závěry, podložené, srozumitelně a přesvědčivě podané, jsou

cenné jako posun v dosavadním poznání problematiky právě akcentováním soudobé geografické podoby a jejím promítnutí do taktických i strategických reálií královéhradecké bitvy, což autora dovedlo ke zformulování závěru, že boje o les nebyly nesmyslné, jak se dosud v literatuře často nekriticky traduje. Zvláště píše-li ten který autor takřkajíc od stolu. Což ovšem není Holasův případ.

Tematicky dále oceňuji zájem o problematiku každodenního vojenského života, demonstrováný na příkladu rakouské pěchoty. Tato zdánlivě zbytná pasáž obohacuje autorův výklad a je přínosná – prostřednictvím hlubokého ponoru do autentických výstrojních pramenů – i pro interpretaci řady jak archeologických nálezů z terénu, tak i sbírkových předmětů v muzejních sbírkách. Zdánlivě opět spíše formální kapitola ve skutečnosti opravuje řadu starších interpretací a uvádí vlastní prameny (nejen) archeologického rázu v náležitý kontext. Podnětně se autor vyjadřuje v textu své práce i na adresu tak tradičního tématu, jakým je srovnání rakouské a pruské pěchotní pušky a jejich potenciálu i omezení. Odborná literatura často operuje s řadou údajů, avšak nepochybuji, že nezřídka bez autentické znalosti a zkušenosti k jaké dospěl Matouš Holas, např. i díky ochotě vydat se cestou vědeckého experimentu. A v neposlední řadě, za ocenění hodné pokládám i autorovu cílenou snahu překročit striktně akademický rámec a nad dosaženými výsledky vlastního studia, resp. jejich zpřístupněním, přemýšlet i v rovině případné metodiky postupu výzkumu moderních bitevních polí. Tento tematický zřetel směřující do praxe pokládám za potřebný např. s ohledem na mnohé zkušenosti muzejních pracovníků s amatérskou detektorovou prospekci na bojištích, což představuje stále sílící fenomén dnešní doby.

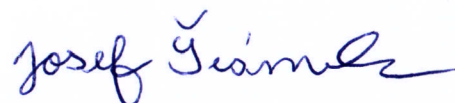
Třebaže jsem rukopisem disertační práce Matouše Holase takřka nadšen, nelze nesmlčet několik vad na kráse, které by bylo záhodno odstranit. Alespoň pokud by se uvažovalo o vydání práce tiskem, za což bych se přimlouval, neboť především monografické vydání by zajistilo onu interdisciplinární reflexi závěrů, k nimž Matouš Holas v textu dospěl. V mnohém může jeho práce obohatit i historický náhled na téma. V první řadě je třeba text znovu podrobit jazykové redakci a odstranit tak jazykové a gramatické lapsy, které se v textu – ne sice nad míru, přesto nepřehlédnutelně často – objevují. Za úvahu by stálo i další zamyšlení nad stylistikou některých pasáží směrem k jejich lepší sdělnosti vůči čtenáři, kterým může být i poučený laik. V textu se objevují např. i dílčí nepřesnosti typu nejednotné formy psaní jména velitele VIII. armádního sboru jako generálmajor Wöber – Weber. Podobně velitel pruské Labské armády nebyl generál von Herwarth, ale (Karl Eberhard) Herwarth von Bittenfeld. Nemá však cenu zabíhat do detailů, podobným nedostatkům se vyhne málokterá kvalifikační

práce. Výhrady formálního charakteru bych měl k rozlišení pramenů a literatury. Jakkoliv u textů 19. století, kdy se nám směšují tiskem vydávané memoáry a podobné ego-dokumenty i první odborná a popularizační zpracování, není vždy snadné a snad ani možné tuto hranici odhalit, přece jen kvalifikační práce z univerzit se obvykle řadí do literatury. Naopak i tiskem vydané paměti (a la Dunant, Košťál, Prokop, Svatoňová – Šůla – Zimmermann, Volf.), případně soudobá učebnice chirurgie, náleží do pramenů. Alespoň takový úzus má historiografie.

Jak je ale vidno, mé výtky jsou především formálního rázu, jejich konstatování nepokládám za fatální a zmiňuji je jen kvůli jejich budoucímu odstranění. Jinak po stránce obsahu, struktury, formulace výkladu i podložení argumentace hodnotím předloženou práci Mgr. Matouše Holase velmi pozitivně. Samostatnou kapitolou, kterou je nutno vyzdvihnout, je také pečlivá a především vysoce funkční obrazová dokumentace, tvořící svou podstatou neoddělitelnou součást výkladu. Je patrné, že i na této mnohdy formálně pojímané části si dal autor pečlivě záležet. Jako historik pak velmi oceňuji, že práce není jen pozitivisticky pojatým, detailním katalogovým popisem nálezů a jejich interpretací, jakkoliv i takto koncipovaná díla jsou bezpochyby cenná, ale že v podobě disertační práce Matouše Holase byla odborné veřejnosti předložena inspirativní, skutečně interdisciplinární studie bitevních polí prusko-rakouské války z roku 1866. To je nepochybné unikum v rámci dosavadní historiografie tématu.

Z těchto důvodů disertační práci Mgr. Matouše Holase „Interdisciplinární výzkum bitevních polí prusko-rakouské války z roku 1866“ bez sebemenších pochyb **doporučuji k obhajobě.**

V Hradci Králové 4. 6. 2022

Mgr. Josef Šrámek, Ph.D.